

20. 5. 2005

Veďte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Eutanazie ve světě

Zastánci eutanazie sklízeli v posledních letech nebyvalé úspěchy. Podařilo se jim doslova proměnit letité paradigma pohledu na „dobrou smrt“, jak zní český překlad. Ještě koncem devadesátých let neexistovala země, kde by byla povolena aktivní eutanazie („plná stříkačka“), a i praxe eutanazie pasivní („odkloněná stříkačka“) byla spíše tolerována než legalizována.

Jaká cesta vedla k tomuto vpravdě revolučnímu zásahu do pojetí lidského života i práv? Starověké národy nepolíbené křesťanskou koncepcí všeobjímající lásky nebo dokonce konceptem lidských práv tímto způsobem na život starých a co může snad překvapit ani nevyčísitelně nemocné nikdy nesáhly. Výjimkou bylo pověstné usmrcování postižených dětí ve starořecké Spartě. Důvodem byla jistě nekonečná úcta ke stáří jako moudrosti a živé paměti obce i náboženské citění, které se již v předkřesťanských fázích zdráhalo přiznat člověku moc rozhodovat nad životem a smrtí.

Nejsilnějším pramenem odporu proti eutanazii je křesťanské dědictví evropské civilizace. V křesťanském pojetí představuje provedení eutanazie jednak provinění proti přikázání „Nezabiješ!“, jednak symbol zpupnosti člověka beroucího na sebe roli soudce i kata. Není proto náhodou, že moderní dějiny eutanazie mohou začít až po všeobecném ústupu křesťanství jako (vedlejší) produkt humanistického světového názoru - jsem člověk a nic lidského mi není cizí. Mírou všech věcí nechť je člověk.

Až v roce 1895, kdy vyšla v Německu Jorstova kniha s názvem Právo zemřít byla, poprvé zformulována teorie o právu jedince na smrt a požadavek, aby mu jej společnost neupírala. Tento spis se však nedočkal žádného většího ohlasu a zapadl. V roce 1920 byla vydána publikace, která na rozdíl od předchozí "padla na úrodnou půdu", a to pod názvem *Poskytnutí souhlasu ke zničení života, který život není hoden* od německého právníka Karla Bindinga a lékaře Alfreda Hocheho. Právě z ní vycházeli nacisté a používali ji jako etické, teoretické i „vědecké“ zdůvodnění svého programu eutanazie, ačkoli ani jeden z autorů nacionálním socialistou nebyl.

Právě nacistický program eutanazie ukazuje, že se v této myšlence již od počátku střetávaly dvě zcela radikálně odlišné koncepce. První chápala eutanazii jako jakousi eugenickou, ochranu společnosti a svou roli hrály i čistě ekonomické zájmy, druhý chápal možnost usmrcení výlučně jako individuální akt milosrdenství trpícímu jedinci. Není třeba zdůrazňovat, že prubířským kamenem tohoto rozporu byla zejména dobrovolnost smrti.

Nacistické vyvražďování tisíců nevyčísitelně nemocných, jehož označování za eutanazii působí spíše jako černý humor, bylo nepochybně v souladu se zaměřením a cíli režimu. S jeho uskutečňováním se však započalo až v roce 1939. Do Hitlerovy kanceláře, orgánu založeného pro vyřizování stížností a dopisů straníků „Vůdci“ doputoval dopis otce dítěte, které se narodilo slepé a těžce a tělesně postižené, aby bylo povoleno jeho usmrcení. Hitler poslal na místo svého osobního lékaře, kterému povolil provést eutanazii na základě jeho šetření na místě samém. Po několika dalších izolovaných případech byl založen *Ríšský výbor pro vědeckou evidenci závažných dědičných a vrozených těžkých chorob*, pod jehož pláštíkem bylo injekcemi usmrceno pět až osm tisíc dětí.

Krátce před válkou, v červenci 1939, prohlásil Hitler před svými nejbližšími, že se staví za

usmrcování vážně duševně nemocných pacientů „z milosti“, jako důvod uváděl neefektivní využití zdravotnických zařízení a personálu vzhledem k budoucí válce. Krátce na to došlo k ustavení třech krycích orgánů: *Říšského pracovního společenství léčebných a ošetrovacích ústavů* k rozesílání dotazníků do ústavů, *Obecně prospěšné nadace pro ústavní péči* k vyřizování osobních a finančních otázek a *Obecně prospěšné společnosti pro převoz nemocných* pro organizaci dopravy. Celý program spadl pod vedení Kanceláře „Vůdce“ NSDAP disponující zkušenostmi s dětskou eutanázií.

Celá akce byla zastavena v srpnu 1941 pod tlakem kritiky z církevních kruhů hrozící popudit proti režimu veřejné mínění. Celému programu zvanému „T4“ podlehl 70.000–90.000 osob. Ve skutečnosti však ani s jeho ukončením podobné praktiky v nacistickém Německu nepřestaly a i v letech 1939–1941 probíhalo souběžně více podobných akcí. Celkový počet obětí eutanazie je tak podstatně vyšší a může být až dvojnásobný.

Ze státoprávního hlediska je zajímavé, že na rozdíl od pozdějšího vyhlazování v koncentračních táborech dal k programu T4 Hitler osobně písemnou směrnicí. Přesto bylo provádění eutanazie i podle tehdejšího německého práva jednoznačně nelegální. Toho si byli vědomi též jeho protagonisté a snažili se celou věc úzkostlivě tajit, dokonce i před členy vlády, včetně říšského ministra zdravotnictví.

Druhá světová válka proto na čas úvahy o eutanazii pohřbila pod děsnými odhaleními nacistických zločinů. Pokud se objevovaly, tak výlučně vedeny snahou umožnit trpícím důstojnou smrt na jejich přání. Postupem času se zejména pasivní eutanazie v mnoha zemích stala realitou a byla prováděna za tiché podpory nemalé části veřejnosti a mlčení odpovědných orgánů.

Nemocným lidem, kteří si v důsledku své nemoci ze všeho nejvíc přejí zemřít, nabízí nejen Evropa 21. století několik možností. Nutno podotknout, že počet států, které již eutanazii legalizovali, popř. tuto možnost vážně zvažují, dále pozvolna přibývá. V příkrém rozporu s tím tak přitom působí rozhodnutí Rady Evropy, která v dubnu tohoto roku většinově zamítla návrh rezoluce stanovící, že každý pacient má mít právo dopředu se rozhodnout chce-li, aby byla jeho léčba omezena či přímo zastavena v případě že, smrtelně onemocní a nebude takového rozhodnutí v důsledku svého zdravotního stavu schopen učinit. Obsahem této rezoluce byla zároveň i výzva členům evropské unie k tomu, aby byla zřetelně stanovena pravidla pro nepokračování v léčbě za předpokladu, že nabízí jen nepatrné prodloužení života bez naděje na přežití a jen prodlužuje utrpení nemocné osoby. Obdobně i Vatikán ústy svého nového papeže potvrdil svůj trvajících nesouhlas s myšlenkou eutanazie.

První evropskou zemí, která legalizovala eutanazii, se v roce 2002 stalo v mnoha ohledech liberální Nizozemí. Zákon o asistované sebevraždě zde nabyl účinnosti 1. dubna 2002. Vzhledem k tomu, že o Nizozemí bylo již dříve na stránkách tohoto serveru pojednáno, je vhodné vzpomenout pouze poslední vývoj v této otázce. V minulém roce požádala Královská holandská lékařská asociace tamější ministerstvo zdravotnictví o vypracování vzorových postupů a stanovisek, kterými by byli holandsští lékaři vedeni při provádění eutanazie u nevléčitelně nemocných pacientů neschopných o svém osudu kvalifikovaně rozhodnout, a to zejména novorozenců, dětí, vážně mentálně nemocných osob a osob v kómatu. Je tomu tak proto, že obdobné „vodítko“, na rozdíl od rozhodování o provedení eutanazie u pacientů dospělých a schopných se svobodně rozhodnout, na které právní úprava eutanazie v Nizozemí pamatuje, zde totiž stále chybí. Předmětná snaha odborné veřejnosti přichází jako reakce na nedávné zprávy o tom, že v některých nemocnicích byla eutanazie používána i k ukončení života takovýchto osob, zejména dětí. Třebaže tyto případy tvoří jen zlomek z provedených eutanazií v Nizozemí, bylo nakonec pro obdobné případy stanoveno, že případné eutanazii dítěte musí předcházet svobodné, vážné a neměnné rozhodnutí jeho rodičů, dítě by muselo zažívat nesnesitelné bolesti a doktor eutanazii hodlající provést by si musel vyžádat stanovisko svého kolegy. Pravdou však zůstává, že v průběhu minulého roku přinesla holandská média zprávy o dalším údajném zneužívání eutanazie lékaři. Mělo se tak stát v případě tří osob trpících Huntingtonovou chorobou a jedné osoby s Alzheimerovou chorobou,

kteřé měly v Nizozemí zemřít v důsledku eutanazie. Nejenom že však holandské právo neumožňuje provedení eutanazie u takto nemocných osob, ale uvedené osoby se ani neměly nacházet v takovém stádiu nemoci eutanazii připouštějícím. Lékaři, kteří tyto zákroky provedli, ovšem zůstali bez potrestání, a to i přesto, že holandské právo umožňuje udělit trest odnětí svobody v délce až dvanácti let za porušení zákona o asistované sebevraždě. S ohledem na skutečnost, že v Nizozemí již čtvrtým rokem po sobě klesá počet evidovaných případů eutanazie, objevily se také spekulace o tom, že lékaři eutanazii provádějící neplní svoji zákonnou povinnost každý takový zákrok oznámit. Tuto praxi potvrdila i nezávislá studie v Nizozemí vypracovaná, dle které je evidováno jen 54 procent případů eutanazie.

První zemí světa, ve které byla eutanazie poprvé legalizována, se nicméně nestalo Nizozemí, nýbrž Austrálie, resp. její teritorium Northern Territory. Událo se tak přitom již v roce 1996. O devět měsíců později však federální parlament kontroverzní zákon eutanazii legalizující zrušil, přičemž za dobu jeho trvání podstoupily eutanazii celkem čtyři osoby. Zákon umožňoval podstoupit eutanazii těm pacientům, kteří se mohli prokázat osvědčením dvou praktických lékařů o tom, že jsou nevléčitelně nemocní a přejí si zemřít a kteří byli dle hodnocení psychologa k takovému rozhodnutí duševně způsobilí.

Vraťme se ale zpět do Evropy. Jen o několik měsíců později než v Nizozemí byla eutanazie legalizována i v sousední Belgii. Pro přijetí zákona eutanazii legalizujícího byla koalice socialistů, liberálů a strany zelených, zatímco proti stáli křesťanští demokraté. Ti přitom zejména poukazovali na zneužitelnost takového zákona, který dle nich neobsahoval žádné korespondující pojistky takovému zneužití zabráňující.

Na rozdíl od Nizozemí belgická právní úprava stanoví jiný postup pro ty z pacientů usilujících o skončení svého života formou eutanazie. Smrt z rukou lékaře mohou v Belgii přijmout jen lidé nevléčitelně nemocní, kteří jsou vystaveni stálému nesnesitelnému a nepotlačitelnému psychickému nebo fyzickému utrpení. Žadatelé o smrt z rukou lékaře musí být plnoletí a přičetní. Musí být také informováni o svém zdravotním stavu a nadějích na vyléčení. Každý z těch, kteří si přejí podstoupit v Belgii eutanazii, musí dvakrát o eutanazii předem požádat a být si přitom hluboce vědom důsledků této žádosti. V případě, že osoba tuto žádost činící nebude v konečném stádiu nemoci, musí být dále vypracováno lékařské stanovisko o její zdravotní stavu a prognóze. Navíc každá provedená eutanazie musí být oznámena speciální komisi k tomu zřízené, která následně přezkoumá zda lékař, který eutanazii provedl, postupoval v souladu s belgickým právem. Uvedená komise se skládá ze čtyř lékařů, čtyř profesorů medicíny, čtyř právníků a čtyř osob, které jsou v kontaktu s nevléčitelně nemocnými.

Prvním z úkolů této komise bylo zpracování speciálního formuláře, který bude muset každý z lékařů po provedené eutanazii vyplnit a na komisi odeslat. Tento formulář má dvě části, přičemž v první části jsou lékaři povinni uvést identitu pacienta a konzultovaných osob. V druhé části lékař popisuje diagnózu a utrpení pacienta a dále musí komisi uvést, jakým způsobem se ujistil, že osoba o eutanazii žádající tak učinila dobrovolně, vědomě a prosta vlivu vnějších okolností. Lékař je v této části také povinen popsat samotný průběh eutanazie. První část formuláře zůstává pro komisi anonymní do chvíle, kdy pojme pochybnosti o zákonnosti takto nahlášené eutanazie. Jen v takovémto případě je komise do první části formuláře oprávněna nahlédnout.

Za první rok účinnosti tohoto zákona mělo v Belgii eutanazii podstoupit asi 170 lidí, k červnu minulého roku toto číslo činilo asi 400 osob. Dle belgických expertů jsou však tyto údaje zavádějící a skutečná suma je asi dvakrát až třikrát vyšší. Zatajovat provádění eutanazie mají prý především sklon starší lékaři obávající se negativní reakce svého okolí. Dle jednoho ze členů výše uvedené komise dohlížející nad prováděním eutanazie se tak ukázalo, že legalizace eutanazie nevyvolala v Belgii žádnou pohromu ani nevedla k automatickému usmrcování lidí na přání, jak se mnozí její odpůrci měli obávat.

Zvláštní svéráz v přístupu k otázce eutanazie si uchovává Švýcarsko. Třebaže eutanazii nikdy oficiálně nepovolilo, je v některých jeho částech eutanazie tolerována, navíc samotný zákrok mohou kromě doktorů provádět i laici. Díky tomuto přístupu se není proč divit, že se země helvétského kříže stala častým cílem lidí přejících si svůj život tímto způsobem ukončit.

Minulý rok byla tzv. pasivní eutanazie legalizována ve Francii. Pasivní eutanazií se přitom rozumí přerušeni léčby udržující pacienta při životě. Zákon umožňuje doktorům přestat pacientům poskytovat lékařskou pomoc tehdy, pokud nemá žádný efekt kromě umělého udržování pacienta při životě. V případě, že je pacient při vědomí, musí mu však lékař důsledek takovéto volby osvětlit; je-li takovýto pacient v bezvědomí, musí se lékaři při zvažování možnosti eutanazie řídit jeho poslední vůlí. I přes volbu pacienta ukončit svůj život za pomoci eutanazie musí lékaři po celou dobu pokračovat alespoň v léčbě mírnící pacientovi bolesti, a to i tehdy, pokud přispěl k urychlení smrti pacienta.

Mezi zastánce této právní úpravy patří jak francouzská konservativní vláda, tak opozice socialistů. Pro mnohé její zastánce však zůstává i nadále pouhým krokem k legalizaci eutanazie v její aktivní podobě. Této myšlenky byli již při hlasování o předmětném zákonu nakloněni někteří levicoví senátoři, avšak kromě jiného narazili na značný odpor francouzského ministra zdravotnictví, který s touto myšlenkou ani v nejmenším nesympatizoval.

Zmiňovaný zákon byl přijat v atmosféře většinového souhlasu francouzské veřejnosti s možností nemocného jedince ukončit svůj život dobrovolně na své přání. Otázka přípustnosti eutanazie ovládla francouzskou veřejnost v roce 2003 v případě Marie Humbert. Jednalo se o ženu, která bezvýsledně bojovala za právo svého postiženého syna svobodně se rozhodnout o skončení jeho života. Svému synovi vpravila do žil injekci barbiturátů, ta ho však neusmrtila, nýbrž pouze přivedla do bezvědomí. Od přístrojů odpojil jejího syna až doktor Frederic Chaussoy, který byl ovšem následně obviněn z toho, že se tohoto svého pacienta pokusil otrávit. V průzkumu veřejného mínění provedeném následně po této mediální kauze se pak více jak 80 procent dotázaných Francouzů vyslovilo ve prospěch legalizace eutanazie.

Podobně jako ve Francii je tzv. pasivní eutanazie povolena v Dánsku. Dánsko tak sice trestně – právně postihuje případy tzv. aktivní eutanazie, za které hrozí trest odnětí svobody v délce tří let, ale současně umožňují dánské úřady nevléčitelně nemocným pacientům se svobodně rozhodnout o případném zastavení jejich léčby.

Ve Spolkové republice Německo se na rozdíl od ostatních států Evropy, zejména západní, vede o zavedení eutanazie jen minimální diskuse. Důvod je nasnadě – stíny minulosti. Přesto německá právní úprava případy eutanazie nepovažuje za vraždu. Podle ustanovení § 215 německého trestního zákona nazvaného *usmrcení na žádost*. „Kdo usmrtí na vážnou a výslovnou žádost jiného, bude potrestán trestem odnětí svobody od šesti měsíců do pěti let.“ Pokus usmrcení na žádost je rovněž trestný, což je třeba zdůraznit, protože německé trestní právo nezná obecnou trestnost pokusu. Formulace uvedené skutkové podstaty zjevně nedopadá pouze na případy eutanazie a její formulace v jiných právních rádech odpovídá spíše účasti na sebevraždě (srov. návrh nového českého trestního zákona § 120: účast na sebevraždě, § 118 usmrcení na žádost).

Třebaže ve Velké Británii není eutanazie v žádné ze svých forem povolena, o prvním případě tzv. pasivní eutanazie překvapivě rozhodl britský nejvyšší soud již v roce 1993. V tomto svém rozhodnutí soud povolil přerušit umělou hydrataci a výživu pacienta Toma Blanda, který se po úrazu mozku nacházel v době soudního rozhodnutí již 4 roky ve vegetativním stavu. Podobný případ se udál na jaře letošního roku i v USA, když po mnoha let byla v důsledku soudního rozhodnutí odpojena od přístrojů Terri Schiavo, taktéž přežívající pouze na vegetativní úrovni. Za provedení eutanazie, která je i přes výše uvedené ve Velké Británii považována za trestný čin, však hrozí trest odnětí svobody v délce až 14ti let.

V rámci Spojených států amerických je jediným státem legalizujícím eutanazii Oregon, i když obdobné tendence se již delší dobu ukazují např. též v Michiganu. Eutanazie je v Oregonu legální od roku 1998, přičemž o jejím připuštění rozhodli nadvakrát lidé v referendu. Za dobu od r. 1998 podstoupilo v Oregonu tento fatální zákrok více než 170 lidí.

Eutanazie je v Oregonu povolena osobám nacházejícím se v posledních šesti měsících smrtelné nemoci. Tuto skutečnost musí potvrdit dva lékaři. Taková osoba musí nejprve dvakrát ústně a jednou písemně požádat o předemtný zákrok, když každá taková žádost musí následovat nejdříve po dvou týdnech od předcházející. Pacient přitom musí být v takovém psychickém stavu, aby si byl plně vědom důsledků své žádosti. To, že je tak činěno výlučně dobrovolně a bez vnějšího nátlaku jsou povinni potvrdit dva svědkové. Třebaže smrtelnou dávku předepisuje lékař, je pouze na pacientovi, aby si ji aplikoval. Oregonští lékaři mohou provést tento zákrok i u osob žijících mimo Oregon, avšak této možnosti není v USA masově využíváno.

V minulých letech se Bushova administrativa snažila tento stav v Oregonu zvrátit, avšak neúspěšně. Stalo se tak potom, co John Ashcroft jakožto tehdejší ministr spravedlnosti nařídil v roce 2001 lékařům a lékárníkům v Oregonu nepostupovat v souladu se zákonem jim umožňujícím předepisovat smrtelné dávky medikamentů, to vše pod pohrůzkou odebrání jejich licence. Soud však svým rozhodnutím z minulého roku uvedené nařízení zvrátil když rozhodl, že John Ashcroft k němu nebyl oprávněn a překročil tak svou pravomoc. V jeho odůvodnění však bylo výslovně uvedeno, že soud takto rozhodl čistě na bázi právní; nelze jej tedy vykládat jako souhlas s eutanazií či posouzení její přípustnosti z hlediska etiky.

Podobně jako je tomu v Nizozemí i v Oregonu však panují pochyby o přesnosti evidence vedené o celkovém počtu zákroků. Za rok 2003 měla být dle oficiálních údajů eutanazie provedena „jen“ v 42 případech. Jednou z příčin tohoto stavu má být i ta okolnost, že za neohlášení eutanazie nehrozí lékařům v Oregonu žádný postih

Dle posledních průzkumů veřejného mínění v Kanadě i tam vzrůstá počet lidí favorizujících eutanazii. Při jednom z těchto posledních průzkumů se pro možnost eutanazie vyslovilo 49 procent, proti bylo 37 procent. 13 procent dotazovaných přitom zůstala nerozhodnutá.

Uvedený exkurs je tak možné uzavřít, že ačkoli se úpravy jednotlivých států liší, ve všech je kladen důraz na zdravotní stav pacienta, jeho fyzické utrpení, svobodné rozhodnutí a samozřejmě případně i bezbolestný způsob provedení. Morální otázky spojené s eutanazií však i nadále přetrvávají.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Podmíněné propuštění ve světle zásady ústnosti a přímosti](#)
- [Směrnice o transparentnosti odměňování a GDPR: Nové regulační paradigma ochrany osobních údajů v pracovněprávních vztazích](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 37.: Povinná forma jednání ve smlouvách](#)
- [Proměna definice závislé práce a konec postihování pracovníků: Analýza dopadů připravovaného zákona o platformové práci](#)
- [Poučení z krizového vývoje v kauze bitcoiny](#)
- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)
- [AML a diskriminace v realitní praxi: chyby, které mohou vyjít draho](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)
- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Evropská unie mění pravidla plateb: více odpovědnosti, intenzivnější zpracování dat, více kontrol](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)